

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ-ІНДИКАТОРІВ ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

THE SYSTEM OF INDICATORS OF EVALUATION OF INVESTMENT SECURITY OF ENTERPRISES OF THE FOOD INDUSTRY

У статті обґрунтовано необхідність створення системи інвестиційної безпеки на підприємствах харчової промисловості для підтримання їхньої інвестиційної активності. Сформовано алгоритм оцінювання рівня інвестиційної безпеки підприємства, систематизовано показники-індикатори, за допомогою яких може здійснюватися оцінювання інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості. Акцентовано увагу на необхідності визначення інтегрального показника інвестиційної безпеки підприємств, що відображатиме ступінь реалізації стратегії розвитку.

Ключові слова: інвестиційна активність, інвестиційна безпека, алгоритм оцінювання рівня інвестиційної безпеки, система показників, інтегральний показник.

В статті обґрунтовано необхідність створення системи інвестиційної безпеки на підприємствах харчової промисловості для підтримання їхньої інвестиційної активності. Сформовано алгоритм оцінювання рівня інвестиційної безпеки підприємства, систематизовано показники-індикатори, за допомогою яких може здійснюватися оцінювання інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості. Акцентовано увагу на необхідності визначення інтегрального показника інвестиційної безпеки підприємств, що відображатиме ступінь реалізації стратегії розвитку.

інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості. Акцентовано увагу на необхідності визначення інтегрального показника інвестиційної безпеки підприємств, що відображатиме ступінь реалізації стратегії розвитку.

Ключевые слова: инвестиционная активность, инвестиционная безопасность, алгоритм оценки уровня инвестиционной безопасности, система показателей, интегральный показатель.

The article substantiates the necessity of creating an investment security system at food industry enterprises to maintain their investment activity; the algorithm of an estimation of level of investment safety of the enterprise generated; systematized indicators, with the help of which the investment safety of food industry enterprises can be assessed; an attention is focused on the need to determine the integral index of the investment security of the enterprise, which reflects the degree of implementation of the development strategy.

Key words: investment activity, investment security, algorithm for assessing level of investment security, system of indicators, integral indicator.

УДК 658:830.322

Басюк Т.П.

к.е.н., доцент кафедри економіки і права

Національний університет харчових технологій

Постановка проблеми. Вихід економіки України з кризового стану на пряму залежить від обсягів залучення та ефективності відтворення інвестицій. Інвестиційна активність, своєю чергою, залежить від привабливості для вкладання капіталу окремих підприємств і організацій, галузей і держави.

Без інвестиційної діяльності неможливо відтворення капіталу та ефективне функціонування суб'єктів господарювання. Важлива роль інвестицій у створенні умов для економічного зростання зумовлює актуальність даної проблеми.

Зростання української економіки, інвестиційна активність вимагають безпеки даної сфери діяльності як сегмента економічної безпеки підприємства і держави у цілому.

На рівні держави інвестиційна безпека – це досягнення рівня інвестицій, який дає змогу оптимально задовольняти поточні потреби економіки в капітальних вкладеннях за обсягом та структурою з урахуванням ефективного використання і повернення ресурсів; оптимального співвідношення між розмірами іноземних інвестицій в країну і вітчизняних – за її межами; підтримання додатного сальдо національного платіжного балансу.

Для промислового підприємства інвестиційна безпека може трактуватися як захищеність інвестиційного капіталу і готовність економічної системи створювати нові механізми реалізації інвестиційних процесів, рух інвестиційних потоків в

інноваційні проекти, страхування інвестиційних ризиків. Сприятиме активному інвестиційному процесу створення системи інвестиційної безпеки підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз проведених досліджень виявив значну увагу вчених до проблематики економічної безпеки підприємства та інвестиційної як її складника. Поняття, механізм, складники економічної безпеки глибоко й усебічно досліджувалися в працях О.Ф. Новікової [4], З.С. Варналія [1], О.А. Кириченко. Питанням сутності інвестиційної безпеки підприємства, процесу управління інвестиційною безпекою на підприємстві приділялася значна увага в працях О.А. Кириченко [2], В.І. Кириленко [3], В.М. Кудрявцева.

В опублікованих наукових роботах згаданих авторів висвітлюється широке коло питань, пов'язаних з економічною та інвестиційною безпекою на макро- та макrorівні, але не приділяється достатньої уваги показникам-індикаторам оцінювання рівня інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості. Особливої уваги потребують показники та індикатори, які відображають вплив окремих інвестиційних проектів та інвестиційної діяльності загалом на ринкову вартість підприємства, що, своєю чергою, може підтверджувати їх відповідність стратегічним цілям підприємства.

Постановка завдання. Отже, метою дослідження є обґрунтування системи показників та індикаторів оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Харчова промисловість є однією з найбільш інвестиційно привабливих галузей української промисловості, що пояснюється швидкою окупністю інвестицій, наявністю широкої бази аграрної сировини для виробництва харчової продукції, а також наявністю містких ринків збуту. Виробництва галузі характеризуються значно меншою порівняно з іншими галузями залежністю від кон'юнктурних змін на зовнішніх ринках завдяки значній ємності внутрішнього ринку та низькій еластичності попиту на продовольчу продукцію.

Аналіз показників динаміки капітальних інвестицій у харчову промисловість свідчить, що протягом 2012–2016 рр. до підприємств галузі надходило в середньому 23,7% від загальних обсягів капітальних інвестицій у переробну промисловість. Протягом 2012–2016 рр. спостерігалася нестабільна динаміка цього показника (табл. 1).

Основним джерелом фінансування інвестицій у харчовій промисловості є власні кошти підприємств, частка яких у структурі фінансування капітальних інвестицій у галузі в 2012–2016 рр. у середньому становила 86%. Зацікавлені у вкладанні капіталу в харчову промисловість іноземні інвестори. З початку поточного року у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів було вкладено 2 954,7 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 18,4% від обсягу прямих іноземних інвестицій у промисловість України та 5,9% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в економіку країни.

Інвестиційна активність підприємств харчової промисловості потребує від них створення умов для підвищення рівня безпечності цього процесу. Серед таких умов є створення комплексної системи показників-індикаторів для оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємства.

Розуміння інвестиційної діяльності як сукупності інвестиційних проектів дає змогу стверджувати, що інвестиційна безпека підприємства (ІБП) складається з інвестиційної безпеки окремих проектів.

Діагностування стану ІБП можливо здійснити на основі оцінки показників роботи підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності, а також на

основі вивчення перспектив реалізації сукупності інвестиційних проектів у контексті стратегічного розвитку підприємства.

У процесі діагностування стану інвестиційної безпеки підприємства необхідно враховувати такі аспекти: 1) довгостроковий характер інвестиційної безпеки; 2) основним об'єктом інвестиційної безпеки є узгодження довгострокових економічних інтересів підприємства як суб'єкта інвестиційної діяльності із суб'єктами зовнішнього середовища; 3) основним індикатором міри узгодження економічних інтересів є ринкова додаткова вартість підприємства; 4) кризовий стан, породжений інвестиційною діяльністю, характеризується масштабними збитками, втратою конкурентоспроможності, зменшенням ринкової вартості підприємства.

Приймаючи до уваги довгостроковий характер інвестиційної безпеки підприємства, ключовим кроком алгоритму діагностування стану ІБП є оцінка інвестиційної безпеки проекту, який, відповідно, буде впливати на загальний рівень ІБП, а також є визначальним фактором рівня інвестиційної безпеки та економічної безпеки підприємства у цілому. Основні кроки алгоритму діагностування стану ІБП наведено на рис. 1.

На першому етапі виділяються структурні елементи інвестиційної безпеки підприємства шляхом поділу інвестиційної безпеки за окремими інвестиційними проектами. Комплексна оцінка стану ІБП визначається оцінками стану інвестиційної безпеки проектів підприємства.

Ключовим етапом діагностики стану ІБП є збір та аналіз інформації про тенденції та фактори розвитку внутрішнього та зовнішнього середовища інвестиційних проектів підприємства. Після попередньої ідентифікації параметрів інвестиційного проекту та його загроз проводиться вибір найбільш ефективних методів оцінювання рівня його інвестиційної безпеки. Результативна ідентифікація параметрів інвестиційного проекту і параметрів внутрішніх та зовнішніх загроз стає можливою тільки після оцінки можливостей підприємства протидіяти загрозам, чим відповідно вносяться корективи в параметри проекту. Оцінка параметрів інвестиційного проекту та його загроз дає змогу спрогнозувати вплив загроз на інвестиційну безпеку проекту, результатом чого є оцінка стану його інвестиційної безпеки.

Таблиця 1

Динаміка капітальних інвестицій у харчову промисловість України за 2012–2016 рр.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016
Капітальні інвестиції, млн. грн.	11881,7	14454,1	13313,6	12653,0	13051,4
Індекс капітальних інвестицій, %	96,6	121,7	92,1	95,0	122,6
Довідково: капітальні інвестиції у переробну промисловість, млн. грн.	37899,0	43025,6	41040,5	44563,1	55002,2

Рис. 1. Алгоритм діагностування стану ІБП

За умови здійснення підприємством за одним напрямом бізнесу паралельно декількох проектів виникає необхідність визначення інтегрального рівня інвестиційної безпеки і встановлення внеску кожного проекту в скарбницю інвестиційної безпеки підприємства. У цьому разі виникає необхідність використання інтегрального показника-індикатора для оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємства. Такими індикаторами, на нашу думку, доцільно використовувати ті, що забезпечують оптимальну стратегію розвитку підприємства. Критерієм оптимальності стратегії виступає максимізація приросту вартості (value creation). Якщо ж реалізація стратегії розвитку компанії призводить до зниження вартості (value destruction), то така стратегія має бути змінена. Оцінка рівня інвестиційної безпеки, з нашої точки зору, може здійснюватися на основі показників EVA (Economic Value Added) та MVA (Market Value Added) [5, с. 144]. Це підхід дає можливість оцінити ринковий результат від реалізації інвестиційних проектів та оцінити ступінь відповідності поставленим стратегічним цілям розвитку підприємства.

Показник економічної доданої вартості (economic value added – EVA) дає можливість проаналізувати, реалізація яких саме інвестицій-

них проектів сприяє підвищенню ринкової вартості підприємства, й обрахувати цей вплив кількісно. Економічна додана вартість визначається як різниця між виробничим результатом проекту і вартістю інвестованого капіталу. Формула розрахунку EVA має такий вигляд:

$$EVA = NOPAT - WACC * C, \quad (1)$$

де NOPAT (Net Operating Profits After Taxes) – чистий операційний прибуток після сплати податків, але до сплати відсотків, тис. грн.; WACC – середньозважена вартість капіталу, %; C – вартісна оцінка капіталу, що визначається як різниця між сукупною вартістю активів і короткотерміновими зобов'язаннями (крім тих, за якими сплачуються відсотки), тис. грн.

Вибираючи EVA як інтегральний показник-індикатор оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємства, потрібно розуміти, що постійна додатна його величина свідчить про збільшення вартості підприємства, а від'ємна, відповідно, – про зменшення вартості. Таким чином, орієнтований на вартість аналіз інвестиційних проектів є основою розподілу ресурсів компанії в майбутньому, що вимагає

від підприємства відбору стратегічно важливих проектів, які створюють додаткову вартість.

Показник EVA тісно пов'язаний із категорією ринкової доданої вартості (market value added-MVA). Ринкова додана вартість показує додатково створену ринкову вартість підприємства (або вартість власного капіталу компанії). Взаємозв'язок показників ринкової вартості підприємства, MVA та EVA графічно зображено на рис. 2.

Для підприємств, які мають будь-яку організаційно-правову форму, крім акціонерної, величина MVA може визначатися як сумарна приведена вартість майбутніх EVA (формула 2):

$$MVA = \sum_{t=1}^n \frac{EVA_t}{(1 + WACC)^t} \quad (2)$$

Аналіз окремих інвестиційних проектів на основі показника EVA може виступати як альтернатива їх традиційному аналізу за допомогою NPV. Це означає, що обґрунтування рішень щодо доцільності реалізації проекту, побудовані на обрахунку EVA чи NPV, повинні співпадати. Але на протигагу NPV визначення EVA проекту дає можливість визначити внесок останнього в ринкову вартість підприємства, що відповідає визначенню стандарту P2M, згідно з яким «проект – це зобов'язання створити

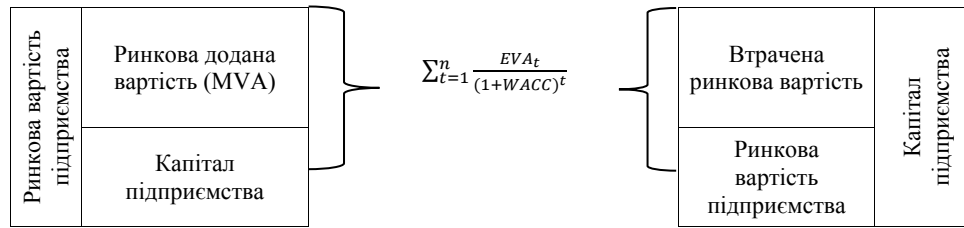

Рис. 2. Взаємозв'язок показників ринкової вартості підприємства та економічної доданої вартості [5, с. 162]

цінність, яка має бути утворена в певний період, у межах узгодженого часу, ресурсів і умов експлуатації» [6, с. 18].

Запропонований підхід до оцінки рівня інвестиційної безпеки надає підприємствам харчової промисловості низку переваг:

- можливість оцінки інвестиційних проектів із позиції перспектив розвитку бізнесу;
- можливість підвищення ступеню зацікавленості власників бізнесу у проведенні реальних інвестиційних проектів, незважаючи на нестачу власних коштів і необхідність залучення кредитних ресурсів;
- можливість демонстрації доцільності реалізації реальних інвестиційних проектів, незважаючи на зростання ступеню ризику, пов'язаного з інвестиційною діяльністю;
- можливість оцінки проекту у взаємозв'язку з іншими проектами у складі інвестиційної програми;
- можливість рівнозначно оцінювати поряд зі стратегічно значимими інвестиційними проектами оперативні заходи, пов'язані з удосконаленням поточної діяльності підприємства;
- можливість визначити вплив інвестиційних проектів на ступінь конкурентоспроможності окремих видів продукції і підприємства у цілому через матрицю Бостонської консалтингової групи, матрицю ринкової привабливості або матрицю конкурентних позицій.

Під час проведення оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості з використанням показників ціннісно-орієнтованого підходу варто розуміти, що не завжди збільшення темпів приросту обсягів реалізації продукції завдяки впровадженню інвестиційних проектів забезпечує зростання їх ринкової вартості. Якщо зростання обсягів реалізації вимагає залучення дорогих джерел капіталу, це може нівелювати весь очікуваний ефект і реалізація таких проектів може призвести до втрати ринкової вартості підприємств. Саме таку особливість дають змогу виявити показники EVA і MVA під час оцінки рівня інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості, а також відбору проектів для включення їх до складу інвестиційної програми, орієнтованої на стратегічний розвиток.

Запровадження системи інвестиційної безпеки на підприємствах харчової промисловості повинно супроводжуватися розробленням цілої низки показників-індикаторів, дослідження яких сприяло б своєчасному запобіганню впливу загроз як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Така сукупність показників-індикаторів представлена в табл. 2.

Формування системи показників-індикаторів повинно супроводжуватися встановленням їх граничних значень. Порогові значення визначаються за результатами постійного моніторингу ситуації в інвестиційній сфері для підприємств харчової промисловості. Вони можуть змінюватися з часом залежно від стану справ з інвестиційною активністю на підприємстві, в галузі, регіоні, країні.

Отже, під час діагностування стану інвестиційної безпеки майбутніх інвестиційних проектів як складників, що формують загальний рівень ІБП, необхідно виходити з параметрів проекту та майбутньої соціально-політичної, економічної обстановки його здійснення, беручи до уваги особливості наявної стратегії розвитку підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Створення системи показників-індикаторів для оцінки рівня ІБП може розглядатися як інструмент управління інвестиційними ризиками на підприємстві. Доцільність використання показників EVA та MVA для оцінки рівня ІБП не викликає сумніву, але їх використання на практиці вимагає забезпечення створення певних передумов на підприємствах харчової промисловості: по-перше, модифікації систем внутрішнього обліку підприємства, яка забезпечує отримання необхідної інформації для визначення EVA в розрізі окремих проектів, що формують інвестиційну програму; по-друге, створення системи інвестиційного контролінгу, яка дає можливість обґрунтування управлінських рішень щодо доцільності реалізації окремих інвестиційних проектів з урахуванням їх внесків у приріст ринкової вартості підприємства. За таких умов підприємства харчової промисловості матимуть потенціал постійного зростання їх ринкової вартості.

Слід зазначити також, що формування і підтримання певного рівня інвестиційної безпеки може стати однією з найважливіших конкурентних переваг підприємств харчової промисловості.

Показники-індикатори інвестиційної безпеки підприємств харчової промисловості

Групи	Показники	Індикатори
Група аналітичних показників-індикаторів	Дестабілізуючі фактори	
	Інвестиційний ризик	- рівень ризику - оцінка ризикової ситуації - рентабельність інвестицій
	Інвестиційна загроза	- рівень капітальних інвестицій - коефіцієнт оновлення основних фондів - гудвіл
	Сприятливі фактори	
	Інвестиційний потенціал	- джерела фінансування підприємства - фінансова стійкість підприємства - ділова активність підприємства - платоспроможність підприємства
	Інвестиційна привабливість	- швидкість обороту капіталу - ліквідність активів - рівень доходності капіталу
	Оцінка здатності реалізувати проекти	
	Оцінка і прогнозування фінансового стану	рівень показників оцінки фінансового стану підприємства фактичні, прогнозовані
	Управління грошовими потоками	- швидкість обертання грошових коштів - аналіз руху грошових коштів - прогнозний рівень та обсяг грошових коштів
Група емпіричних показників-індикаторів	Інвестиційне забезпечення інвестиційного процесу	- прогноз соціально-політичної, загальної економічної ситуацій і перспектив їх розвитку - дослідження і прогнозування розвитку ринків продукції, сировини і матеріалів - оцінка відповідності параметрів проекту реальним характеристикам галузі і підприємства
	Рівень інвестиційної підготовки	- рівень розвитку інфраструктури і логістики контролю над грошовими потоками - рівень забезпечення безпеки грошових і матеріальних потоків - рівень надійності партнерів
	Управління реалізацією інвестиційних проектів і програм	- рівень ефективності контролю й управління реалізацією інвестиційного проекту і програм на всіх етапах у випадку появи загрози порушення планового перебігу подій - рівень оперативності обґрунтування пропозицій щодо адекватного реагування на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства
Інтегральні показники-індикатори	Узгодженість зі стратегією розвитку підприємства	
	Економічна і ринкова додана вартість підприємства (EVA і MVA)	- обсяг інвестованого капіталу - рівень вартості інвестованого капіталу - виробничий результат проекту

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Економічна безпека України: проблеми та пріоритети зміцнення: монографія / З.С. Варналій, Д.Д. Буркальцева, О.С. Саєнко. К.: Знання України, 2011. 299 с.
2. Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності в умовах глобальної фінансової кризи: монографія / О.А. Кириченко та ін.; заг. ред. О.А. Кириченко. К.: Університет «КРОК», 2010. 412 с.
3. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: монографія. К.: КНЕУ, 2005. 232 с.
4. Новікова О.Ф., Покотилієнко Р.В. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення: монографія. Донецьк: НАН України. Ін-т економіки промисловості, 2006. 408 с.
5. Хан Д., Хунгенберг Х. Планирование и контроль. Стоимостно-ориентированная концепция контр-

оллинга; пер с нем.; под ред. Л.Г. Головача, М.Л. Лукашевича. М.: Финансы и статистика, 2005. 928 с.

6. Управление инновационными проектами и программами на основе системы знаний Р2М: монография / Ф.А. Ярошенко, С.Д. Бушуев, Х. Танака. К.: Саммит-Книга, 2012. 272 с.

REFERENCES:

1. Varnalii Z.S. (2011) Ekonomichna bezpeka Ukrainy: problemy ta priorityty zmitsnennia [Ukraine's Economic Security: Problems and Priorities for Strengthening]. Kyiv: Znannia Ukrainy. (in Ukrainian)
2. Kyrychenko O. A. (2010) Ekonomichna bezpeka subiektiv hospodarskoi diialnosti v umovakh hlobalnoi finansovoi kryzy [Economic security of economic entities in the context of the global financial crisis]. Kyiv: IMB Universytetu "KROK".(in Ukrainian)

3. Kyrylenko V.I. (2005) Investytsiina skladova ekonomichnoi bezpeky [Investment component of economic security]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)

4. Novikova O. F. (2006) Ekonomichna bezpeka: kontseptualni vyznachennia ta mekhanizmy zabezpechennia [Economic security: conceptual definitions and mechanisms of provision]. Donetsk : NAN Ukrainy. In-t ekonomiky promyslovosti. (in Ukrainian)

5. Khan D., Khungenberg Kh. (2005) Planirovanie i kontrol. Stoimostno-orientirovannaya kontseptsiya kontrollinga [Planning and control. Cost-oriented Controlling Concept]. Moscow: Finansy i statistika. (in Russian)

6. Yaroshenko F.A. (2012) Upravlenie innovatsionnymi proektami i programmami na osnove sistemy znaniy R2M [Management of innovative projects and programs based on the knowledge system P2M]. Kyiv: Sammit-Kniga. (in Ukrainian)

Basjuk T.P.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economics and Law
National University of Food Technologies

THE SYSTEM OF INDICATORS OF EVALUATION OF INVESTMENT SECURITY OF ENTERPRISES OF THE FOOD INDUSTRY

The investment activity of food industry enterprises requires them to create conditions for increasing the safety of this process. Among these conditions is the creation of a comprehensive system of indicators to assess the level of investment security of the enterprise.

Understanding of investment activity as a set of investment projects allows asserting that investment security of an enterprise consists of investment security of separate projects.

Diagnosis of the state of investment security of an enterprise can be carried out on the basis of assessment of the performance of the company as a subject of investment activity, as well as on the basis of studying the prospects for the implementation of a set of investment projects in the context of strategic development of the enterprise.

In the process of diagnosing the state of investment security, an enterprise must take into account the following aspects: 1) the long-term nature of investment security; 2) the main object of investment security is the coordination of the long-term economic interests of the enterprise as a subject of investment activity with entities of the environment; 3) the main indicator of the degree of harmonization of economic interests is the market value added of the enterprise; 4) the crisis situation, generated by investment activity, is characterized by large-scale losses, loss of competitiveness, reduction of the market value of the enterprise.

If several projects are implemented by the company, it is necessary to determine the integral level of investment security and to establish the contribution of each project in creating the investment security of the enterprise. In this case, there is a need to use integral indicators to assess the level of investment security of the enterprise. These indicators are EVA (Economic Value Added) and Market Value Added (MVA).

The introduction of a system of investment security at food industry enterprises should be accompanied by the development of a range of indicator indicators, the study of which would contribute to the timely prevention of the impact of threats, both external and internal environment. The proposed set of indicators consists of three groups: analytical indicators, empirical, integral. Analytical indicators reflect the ability of an enterprise to implement investment projects under favourable or threatening factors. With the help of a group of empirical indicators, the process of management of investment activity in the enterprise is estimated. Integral indicators give an opportunity to evaluate the market result from the implementation of investment projects and assess the degree of their compliance with the strategic goals of enterprise development.

The formation of indicator system should be accompanied by the establishment of their limit values. Thresholds are determined by the results of continuous monitoring of the situation in the investment sphere for food industry enterprises. They can change over time depending on the state of affairs with investment activity in the enterprise, industry, region, country. When diagnosing the state of investment security of future investment projects, as components that form the general level of investment security of an enterprise, it is necessary to proceed from the parameters of the project and the future socio-political, economic environment of its implementation, taking into account peculiarities of the existing strategy of enterprise development.